

**Viorel PAȘCA  
Flaviu CIOPEC  
Magdalena ROIBU**

**- coordonatori –**

# **CRIMINALITATEA ECONOMICĂ ÎN CONTEXTUL CRIZEI**

*Lucrările secțiunii de Drept penal a Conferinței Internaționale Bienale,  
organizate de Facultatea de Drept și Științe Administrative  
din cadrul Universității de Vest din Timișoara, 12-13 octombrie 2012*

**Universul Juridic**  
București  
-2013-

Editat de S.C. Universul Juridic S.R.L.

Copyright © 2013, S.C. Universul Juridic S.R.L.

Toate drepturile asupra prezentei ediții aparțin

S.C. Universul Juridic S.R.L.

Nicio parte din acest volum nu poate fi copiată fără acordul scris al

S.C. Universul Juridic S.R.L.

**NICIUN EXEMPLAR DIN PREZENTUL TIRAJ NU VA FI  
COMERCIALIZAT DECÂT ÎNSOȚIT DE SEMNĂTURA ȘI  
ȘTAMPILA EDITORULUI, APLICATE PE INTERIORUL  
ULTIMEI COPERTE.**

**Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României**

**PAȘCA, VIOREL**

**Criminalitatea economică în contextul crizei /**

Viorel Pașca, Flaviu Ciopec, Magdalena Roibu (coord.). - București :

Universul Juridic, 2013

Bibliogr.

ISBN 978-606-673-052-5

I. Pașca, Viorel (coord.)

II. Ciopec, Flaviu (coord.)

III. Roibu Magdalena (coord.)

343.359

343.352

**REDACȚIE:** tel./fax: **021.314.93.13**  
tel.: **0732.320.666**  
e-mail: **redactie@universuljuridic.ro**

**DEPARTAMENTUL** tel.: **021.314.93.15; 0733.674.222**  
**DISTRIBUȚIE:** fax: **021.314.93.16**  
e-mail: **distributie@universuljuridic.ro**

**[www.universuljuridic.ro](http://www.universuljuridic.ro)**

## NOTA COORDONATORILOR

Am grupat în acest volum lucrările secțiunii de drept penal din cadrul Conferinței Internaționale Bienale organizate la 12-13 octombrie 2012 de către Facultatea de Drept și Științe Administrative din Timișoara. Secțiunea a fost dedicată temei *Criminalitatea economică în contextul crizei*. Volumul este structurat pe trei dimensiuni: una conceptuală, alta rezervată dreptului material și în fine una legată de dreptul procesual.

Prima parte concentrează dezbateri în jurul conceptului de criminalitate economică în raport de legislația română și cea maghiară, precum și referințe legate de impactul pe care globalizarea îl are asupra acestui fenomen. Contribuțiile autorilor au subliniat echivocitatea acestui concept, incompatibil cu exigențele dreptului penal, unde domină necesitatea previzibilității și a clarității normei.

În cea de-a doua parte, atenția autorilor a fost captată în special în jurul infracțiunii economice clasice – evaziunea sau fraudă fiscală, atât în ceea ce privește amplitudinea criminologică a acesteia, cât mai ales raportat la maniera în care *de lege lata* norma penală este capabilă să acopere multitudinea de situații existente în practica comercială.

În fine, partea a treia grupează contribuții referitoare la dificultățile investigării infracțiunilor economice, cu referire la procedeele probator al expertizei, confruntării și al aplicării unor procedee noi în materie (analiza matematică). Este tratată de asemenea și o chestiune de maximă actualitate, aceea a limitelor confiscării extinse, ca măsură aptă să intervină energic asupra beneficiului rezultat din activitatea infracțională, veritabila miză a criminalității economice.

Apreciem că, deși există puncte de vedere diferite, studiile reunite în volum se completează reciproc, asigurând o reală *unitas multiplex* în raport de o temă tratată cu deosebită responsabilitate la nivel global (a se vedea Raportul pe 2012 al United Nations Organization on Drugs and Crime, *Monitoring the Impact of Economic Crisis on Crime*<sup>1</sup>).

---

<sup>1</sup> Disponibil pe [http://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/statistics/crime/GIVAS\\_Final\\_Report.pdf](http://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/statistics/crime/GIVAS_Final_Report.pdf).

**I.**  
**ASPECTE CONCEPTUALE**

---

# PREVIZIBILITATEA ȘI CLARITATEA NORMELOR PENALE ȘI PROCESUAL PENALE REFLECTATE ÎN JURISPRUDENȚA CONSTITUȚIONALĂ

*Prof. univ. dr. Tudorel TOADER*  
*decan – Facultatea de Drept – Universitatea „Al. I. Cuza” Iași*  
 *judecător – Curtea Constituțională a României*

*Drd. Laura TUTUNARU*  
*magistrat asistent – Curtea Constituțională a României*

## **Abstract**

The clarity and legitimate expectations of statutes have been imposed by the European Court of Human Rights as principles derived from its case-law, and are by themselves means to protect other fundamental rights and liberties. Actually, “*nemo censetur ignorare legem*” and “*nemo jus ignorare censetur*” are maxims that illustrate the principle according to which ignorance or bad knowledge of penal laws cannot be either exculpatory defenses or defenses to criminal responsibility. Ignorance of the law does not represent a justification for its breach, yet such a requirement may become operative only if the law meets all the conditions of clarity and legitimate expectations, which turn into guarantees of substantial rights. The study examines the instruments meant to amend those penal provisions that lack clarity and legitimate expectations, focusing on the Constitutional Court case-law in the matter.

**Key-words:** clear statute, the legitimate expectations of statutes, quality of penal laws, role of the Constitutional Court

## **Rezumat**

Previzibilitatea și claritatea normelor juridice au fost impuse de Curtea Europeană a Drepturilor Omului ca principii pe cale jurisprudențială, fiind prin ele însele mijloace de protejarea a unor alte drepturi și libertăți fundamentale. Practic, *nemo censetur ignorare legem*, *nemo jus ignorare censetur*, sunt adagii ce exprimă principiul potrivit căruia necunoașterea sau cunoașterea greșită a legii penale nu înlătură vinovăția ori caracterul penal al faptei. Necunoașterea legii nu constituie o justificare a nerespectării ei, însă o astfel de exigență poate fi operabilă numai dacă sunt îndeplinite toate cerințele de claritate și previzibilitate convertite în garanții ce însoțesc drepturile substanțiale. Studiul realizează un examen al instrumentelor prin care se corectează normele penale lipsite de claritate și previzibilitate, insistând asupra jurisprudenței Curții Constituționale în materie.

**Cuvinte-cheie:** normă clară, normă previzibilă, principiul legalității, calitatea normei penale, rolul Curții Constituționale

Pe lângă accesibilitatea legii penale care, în acord cu art. 78 din Constituție, constă în aducerea la cunoștință publică a acesteia, norma penală trebuie să ofere și suficientă previzibilitate adică un anumit mod de receptare a conținutului său care trebuie să fie clar, inteligibil și lipsit de generalizări excesive. În același sens, Legea nr. 24/2000 privind normele de tehnică legislativă pentru elaborarea actelor normative<sup>1</sup> impune aceste exigențe.

---

<sup>1</sup> Republicată în M. Of. nr. 260 din 21 aprilie 2010, cu modificările și completările ulterioare.

Astfel, potrivit art. 8 alin. (4), art. 25, art. 36 alin. (1) și (4) teza finală: „*Textul legislativ trebuie să fie formulat clar, fluent și inteligibil, fără dificultăți sintactice și pasaje obscure sau echivoce.[...] Forma și estetica exprimării nu trebuie să prejudicieze stilul juridic, precizia și claritatea dispozițiilor*”, „*În cadrul soluțiilor legislative preconizate trebuie să se realizeze o configurare explicită a conceptelor și noțiunilor folosite în noua reglementare, care au un alt înțeles decât cel comun, pentru a se asigura astfel înțelegerea lor corectă și a se evita interpretările greșite*”, iar „*Actele normative trebuie redactate într-un limbaj și stil juridic specific normativ, concis, sobru, clar și precis, care să excludă orice echivoc, cu respectarea strictă a regulilor gramaticale și de ortografie*” în timp ce „*Redactarea este subordonată dezideratului înțelegerii cu ușurință a textului de către destinatarii acestuia.*”

În acest sens Curtea Europeană a Drepturilor Omului a statuat încă din anul 1979 în cauza *Sunday Times c. Regatului Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord* că „*nu poate fi considerată «lege» decât o normă enunțată cu suficientă precizie pentru a permite individului să-și regleze conduita. Individul trebuie să fie în măsură să prevadă consecințele ce pot decurge dintr-un act determinat.*”

Noțiunea de „lege” utilizată în materie penală de art. 7 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale înglobează dreptul de origine legislativă, cât și jurisprudențială și implică unele condiții calitative, între altele cele ale accesibilității și previzibilității (a se vedea hotărârea din 15 noiembrie 1996 pronunțată în cauza *Cantoni c. Franței* și hotărârea din 7 februarie 2002 pronunțată în cauza *E. K. c. Turciei*).

În hotărârea din 24 mai 2007 pronunțată în cauza *Dragotoniu și Militaru-Pidhorni c. României*, par. 35, Curtea a reamintit că „*însemnătatea noțiunii de previzibilitate depinde în mare măsură de contextul textului despre care este vorba, de domeniul pe care îl acoperă, precum și de numărul și calitatea destinatarilor săi*” (*Gropper Radio AG și alții c. Elveției* din 28 martie 1990, serie A nr. 173, p. 26, par. 68). Previzibilitatea legii nu se opune ca persoana interesată să fie nevoită să recurgă la o bună consiliere pentru a evalua, la un nivel rezonabil în circumstanțele cauzei, consecințele care ar putea decurge dintr-o anumită acțiune (a se vedea, între altele, *Tolstoy Miloslavsky c. Regatului Unit al Marii Britanii*, 13 iulie 1995, seria A nr. 316-B, p. 71, par. 37). Acest lucru se întâmplă de obicei cu profesioniștii, obișnuiți să facă dovada unei mari prudențe în exercitarea meseriei lor. De asemenea, se poate aștepta de la ei să acorde o atenție deosebită evaluării riscurilor pe care le implică (*Cantoni, citat anterior*, par. 35). În par. 36 al aceleiași hotărâri, instanța de la Strasbourg a reafirmat că din cauza principiului generalității legilor, conținutul acestora nu poate prezenta o precizie absolută și că una dintre tehnicile tip de reglementare constă în recurgerea mai degrabă la categorii generale decât la liste exhaustive, sens în care numeroase legi se folosesc de eficacitatea formulărilor mai mult sau mai puțin vagi, pentru a evita o rigiditate excesivă și a se putea adapta la schimbările de situație. De aceea interpretarea și aplicarea unor asemenea texte depinde în mare măsură și de practică.

Legislația română instituie două instrumente de corectare a normelor penale lipsite de claritate și previzibilitate. Prin urmare, ori de câte ori o normă penală este astfel afectată, se poate apela la instituția recursului în interesul legii, care în acord cu art. 126 alin. (3) din Constituție, este conferit Înaltei Curți de Casație și Justiție ca unică autoritate competentă să asigure „interpretarea și aplicarea unitară a legii de către celelalte instanțe judecătorești”. Această instituție are un caracter *posterior* fiind aplicabilă numai în cazul problemelor de drept care au fost soluționate în mod diferit prin hotărâri judecătorești definitive (art. 414<sup>3</sup>

C. pr. pen.), și *vocație viitoare*, întrucât urmărește să înlăture aceste neajunsuri în cadrul proceselor aflate pe rolul instanțelor de judecată de drept comun. De exemplu, prin Decizia nr. XXXV/2006<sup>2</sup> Înalta Curte de Casație și Justiție a admis recursul în interesul legii, promovat de procurorul general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție, cu privire la aplicarea sancțiunilor cu caracter administrativ faptelor concurente când sunt incidente dispozițiile art. 18<sup>1</sup> C. pen. și a statuat în sensul că *în cazul săvârșirii de către aceeași persoană a unor fapte concurente care în accepțiunea textului menționat, nu prezintă gradul de pericol social al unei infracțiuni, se va aplica o singură sancțiune cu caracter administrativ, conform dispozițiilor art. 91 C. pen.*

Al doilea instrument de cenzură a impredictibilității și echivocului unei norme penale constă în excepția sau obiecția de neconstituționalitate care, potrivit art. 146 din Legea fundamentală este de competența Curții Constituționale ca unică autoritate de jurisdicție constituțională din România, indiferent dacă norma penală a intrat deja în circuitul social (pe calea controlului *a posteriori*) sau dacă se află în faza premergătoare promulgării (pe calea controlului *a priori*).

În acest sens, prin Decizia nr. 903/2010<sup>3</sup> Curtea Constituțională a admis excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 11 din O.U.G. nr. 55/2002 privind regimul de deținere al câinilor periculoși sau agresivi. Cu acel prilej, autorul excepției a precizat că textul legal criticat cuprinde o adăugire, prin care se completează o circumstanță de agravare, neprevăzută în art. 181 C. pen. și că vătămarea corporală este gravă doar în accepțiunea art. 182 C. pen., nu și în cuprinsul art. 181 din același cod, „eroarea de redactare a textului ducând la încălcarea dreptului la un proces echitabil prin denaturarea încadrării juridice într-o faptă mai gravă decât cea comisă”.

Curtea a reținut că textele de incriminare conduc la constatarea încălcării prevederilor constituționale și convenționale referitoare la dreptul la un proces echitabil, ca urmare a lipsei de claritate și previzibilitate a normei. Astfel, în primul rând, din cuprinsul art. 11 alin. (1) din O.U.G. nr. 55/2002 nu rezultă dacă este vorba despre o infracțiune de pericol sau de rezultat. Cu alte cuvinte, textul este imprecis, întrucât poate include varianta unei infracțiuni de rezultat, dar și a uneia de pericol, fără să facă vreo distincție. Totodată, Curtea a observat că textul de lege criticat este deficitar din perspectiva lipsei de corelare cu prevederile din Codul penal la care art. 11 din ordonanța de urgență face trimitere, ceea ce este de natură să genereze confuzii și incertitudine cu privire la consecințele inacțiunii descrise în norma de incriminare, dar și dificultăți în ceea ce privește interpretarea și aplicarea textelor de lege criticate. În plus, fapta având ca urmare moartea victimei este incriminată de două ori și este sancționată cu pedepse diferite. Astfel, pe de o parte, în enumerarea limitativă de la alin. (2) se regăsesc și lovirile sau vătămările cauzatoare de moarte, art. 183 C. pen., pentru care sancțiunea constă în închisoare de la 5 la 15 ani, iar, pe de altă parte, potrivit alin. (3), dacă fapta a avut ca urmare moartea victimei, pedeapsa este închisoarea de la 2 la 7 ani. Prin urmare, există o evidentă necorelare și în ceea ce privește relația dintre alin. (3) al art. 11 din ordonanța de urgență și art. 183 C. pen. Ambele incriminează vătămarea care a avut ca urmare moartea victimei. Viciul de redactare constând în lipsa de corelare a limitelor de pedeapsă afectează garanțiile constituționale referitoare la dreptul la un proces echitabil. În acest sens, Curtea a reținut că acest drept este

<sup>2</sup> Publicată în M. Of. nr. 368 din 30 mai 2007.

<sup>3</sup> Publicată în M. Of. nr. 584 din 17 august 2010.

unul complex, care are mai multe componente. Printre acestea se regăsește, astfel cum rezultă din jurisprudența mai sus amintită a Curții Europene a Drepturilor Omului, și dreptul destinatarului normei de a fi informat într-o manieră lipsită de ambiguități asupra comportamentelor interzise, pe care este obligat să le evite. Pentru ca acest drept să fie asigurat în mod efectiv, enunțurile juridice trebuie să fie clare, precise și explicite, astfel încât să îl poată avertiza fără echivoc asupra gravității consecințelor nerespectării prescripțiilor legale. Or, dispozițiile art. 11 din O.U.G. nr. 55/2002 nu respectă aceste cerințe esențiale de redactare.

Curtea a mai constatat că alin. (4) al art. 11 din ordonanța de urgență cuprinde, de asemenea, vicii de redactare, întrucât folosește o formulare improprie referitoare la punerea în mișcare a acțiunii penale din oficiu sau la plângerea prealabilă a persoanei vătămate, cu toate că norma juridică, în special cea de natură penală, trebuie să conțină reglementări riguroase. Or, cea supusă controlului de constituționalitate este ambiguă și lipsită de precizie. Așadar, art. 11 conține o multitudine de inadvertențe, prezentând deficiențe de redactare care îi conferă un caracter neconstituțional. Curtea a observat că, în ceea ce privește tehnica legislativă, textul ar fi trebuit elaborat fie ca o normă specială, cu reglementări distincte, care să creeze un regim sancționator specific, fie ar fi trebuit să impună un sistem de sancționare corelat cu cel prevăzut de Codul penal pentru infracțiunile de vătămare corporală. Or, art. 11 instituie un regim mixt și deficitar, atât pentru persoana care se poate afla în ipoteza normei, cât și pentru instanța chemată să aprecieze cu privire la vinovăția acesteia și să individualizeze în mod judicios pedeapsa corespunzătoare faptei, în funcție de gravitatea urmărilor acesteia. În sfârșit, Curtea a menționat că este necesar ca textul să fie regândit în ansamblul său. Deficiențele art. 11 din O.U.G. nr. 55/2002, astfel cum au fost revelate în cele de mai sus, trebuie corectate de Guvern, în concordanță cu dispozițiile art. 147 alin. (1) din Constituție. Incriminarea comportamentului proprietarilor sau posesorilor de câini periculoși sau agresivi este fără îndoială necesară, acesta reprezentând o amenințare gravă la adresa vieții și siguranței persoanelor, însă trebuie să fie realizată în acord cu exigențele constituționale. Este de observat și faptul că, până în prezent, dispozițiile legale declarate neconstituționale și-au încetat efectele juridice, deoarece nici Guvernul, nici Parlamentul, nu au pus de acord prevederile neconstituționale cu dispozițiile Constituției.

Prin Decizia nr. 1.258/2009<sup>4</sup> Curtea Constituțională a admis excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor Legii nr. 298/2008 privind reținerea datelor generate sau prelucrate de furnizorii de servicii de comunicații electronice destinate publicului sau de rețele publice de comunicații, precum și pentru modificarea Legii nr. 506/2004 privind prelucrarea datelor cu caracter personal și protecția vieții private în sectorul comunicațiilor electronice. Cu acel prilej instanța de contencios constituțional a constatat că lipsa unei reglementări legale precise, care să determine cu exactitate sfera acelor date necesare identificării persoanelor fizice sau juridice utilizatoare, deschide posibilitatea unor abuzuri în activitatea de reținere, prelucrare și utilizare a datelor stocate de furnizorii serviciilor de comunicații electronice destinate publicului sau de rețele publice de comunicații. Limitarea exercițiului dreptului la viață intimă și la secretul corespondenței și a libertății de exprimare, de asemenea, trebuie să aibă loc într-o manieră clară, previzibilă și lipsită de echivoc, astfel

---

<sup>4</sup> Publicată în M. Of. nr. 798 din 23 noiembrie 2009.

încât să fie îndepărtată, pe cât posibil, eventualitatea arbitrarului sau a abuzului în acest domeniu. Destinatarii normei juridice reprezintă, în acest caz, totalitatea persoanelor fizice și juridice în calitatea lor de utilizatori ai serviciilor de comunicații electronice destinate publicului sau de rețele publice de comunicații, deci o sferă largă, cuprinzătoare de subiecte de drept. Or, aceștia trebuie să aibă o reprezentare clară a normelor juridice aplicabile, astfel încât să își adapteze conduita și să prevadă consecințele ce decurg din nerespectarea acestora. În acest sens Curtea Constituțională a făcut trimitere la jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, respectiv cauza *Rotaru c. României* din 2000 și la cauza *Sunday Times c. Regatului Unit* din 1979. Aceeași practică jurisprudențială o are și Curtea Constituțională, relevantă fiind în acest sens Decizia nr. 189 din 2 martie 2006, publicată în M. Of. nr. 307 din 5 aprilie 2006. Totodată, utilizarea sintagmei „pot avea” induce ideea că datele la care se referă Legea nr. 298/2008 nu sunt reținute în scopul exclusiv al utilizării acestora numai de către organele statului cu atribuții specifice în protejarea securității naționale și a ordinii publice, ci și de alte persoane sau entități, din moment ce acestea „pot”, și nu „au”, acces la aceste date, în condițiile legii. Respectarea normelor de tehnică legislativă, în cadrul complexului de reguli specifice activității de legiferare, reprezintă un factor determinant în transpunerea voinței legiuitorului, astfel încât actul normativ adoptat să îndeplinească și prin modalitatea de redactare toate exigențele impuse de necesitatea respectării drepturilor fundamentale ale omului. Fără a se erija în legislator pozitiv, Curtea Constituțională a observat că reglementarea cât mai exactă a domeniului de aplicare a Legii nr. 298/2008 este cu atât mai necesară având în vedere, în special, natura complexă a drepturilor supuse limitării, precum și consecințele pe care un eventual abuz al autorităților publice le-ar avea asupra vieții intime a destinatarilor săi, astfel cum aceasta este percepută la nivelul subiectiv al fiecărui individ. Cu privire la acest act normativ arătăm că, de la data publicării în Monitorul Oficial al României a deciziei de constatare a neconstituționalității și până în 2012, a existat un vid legislativ în acest domeniu, România fiind pusă în întârziere de Comisia Europeană cu privire la transpunerea Directivei 2006/24/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 15 martie 2006 privind păstrarea datelor generate sau prelucrate în legătură cu furnizarea serviciilor de comunicații electronice accesibile publicului sau de rețele de comunicații publice și de modificare a Directivei nr. 2002/58/CE. La data de 27 octombrie 2011, Comisia Europeană a solicitat României în mod formal, prin emiterea avizului motivat, care constituie etapa a II-a procedurii de infringement, să ia măsuri în vederea asigurării conformității depline cu normele UE în domeniul datelor, în termen de două luni. Drept urmare, Parlamentul a adoptat la data de 13 iunie 2012, Legea nr. 82/2012<sup>5</sup> privind reținerea datelor generate sau prelucrate de furnizorii de rețele publice de comunicații electronice și de furnizorii de servicii de comunicații electronice destinate publicului, precum și pentru modificarea și completarea Legii nr. 506/2004 privind prelucrarea datelor cu caracter personal și protecția vieții private în sectorul comunicațiilor electronice.

Cu alte ocazii, Curtea Constituțională a respins ca neîntemeiate critici referitoare la lipsa de claritate și previzibilitate a unor norme penale. Astfel, prin Decizia nr. 74/2007<sup>6</sup> referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 12, art. 13 alin. (1) și (3) și

---

<sup>5</sup> Publicată în M. Of. nr. 406 din 18 iunie 2012.

<sup>6</sup> Publicată în M. Of. nr. 177 din 14 martie 2007.